

ЗАГАЛЬНОПОЛІТИЧНА РЕКОМЕНДАЦІЯ ЄКРН №17

щодо запобігання та боротьби з
нетерпимістю і дискримінацією
стосовно ЛГБТІ людей

Ухвалена 28 червня 2023 року

Страсбург, 28 вересня 2023 року

European Commission
against Racism and Intolerance

Commission européenne
contre le racisme et l'intolérance

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Загальнополітична Рекомендація ЄКРН №17 щодо запобігання та боротьби з нетерпимістю і дискримінацією стосовно ЛГБТІ людей

ухвалена 28 червня 2023 року
Страсбург, 28 вересня 2023

“Цей переклад був здійснений за фінансової підтримки Європейського Союзу та Ради Європи в рамках спільної програми ЄС/Ради Європи ["Підтримка впровадження європейських стандартів щодо протидії дискримінації та прав національних меншин в Україні"](#), що співфінансується Європейським Союзом та Радою Європи і впроваджується Радою Європи.

У разі сумнівів, будь ласка, звертайтеся до офіційної англійської версії”

Співфінансується
Європейським Союзом

Співфінансується
та впроваджується
Радою Європи

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
I. Історичне підґрунтя	7
II. Прогрес у напрямку дотримання прав людини ЛГБТІ-осіб у Європі	9
III. Постійні виклики для прав людини ЛГБТІ-осіб у країнах Ради Європи	14
Відсутніх достовірних даних та відповідних політик.....	14
Необхідність більш рішучих дій у сфері інклюзивної освіти.....	16
Відсутність офіційного визнання та захисту одностатевих пар і ЛГБТІ-сімей	17
Нездатність забезпечити юридичне визнання гендеру та захист трансгендерних осіб	18
Відсутність правових гарантій для інтерсекс-осіб.....	18
Права дітей та конверсійна практика стосовно ЛГБТІ-осіб	18
Неналежний розгляд прохань ЛГБТІ-осіб про надання притулку	19
Зростання мови ворожнечі проти ЛГБТІ та так звані антигендерні кампанії.....	20
Відсутність відповідальності за мову ворожнечі проти ЛГБТІ та насильство на ґрунті ненависті.....	21
РЕКОМЕНДАЦІЇ.....	23
Загальні принципи.....	23
Політики та інституційна координація.....	24
Запобігання.....	28
Захист	29
ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ	32
Рада Європи	32
Європейський Союз.....	35
Національне законодавство та прецедентне право	36
Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР).....	37
Організація Об'єднаних Націй (ООН).....	37

ВСТУП

1. Повноваженнями ЄКРН та метою цієї Загальнополітичної рекомендації (далі – Рекомендація) є робота із запобігання та боротьби з дискримінацією та нетерпимістю до лесбіянок, геїв, бісексуалів, трансгендерів та інтерсекс-осіб¹ (ЛГБТІ²), а також допомога з розвитком інклюзивного суспільства для представників ЛГБТІ³. У цьому контексті важливо наголосити, що попри те, що Рекомендації ЄКРН адресовані національним органам влади держав-членів, запобігання та боротьбу з дискримінацією і нетерпимістю до ЛГБТІ-осіб, а також розвиток інклюзивного суспільства потрібно розуміти як відповідальність усіх членів суспільства.

2. У країнах Ради Європи ЛГБТІ-особи досі зазнають дискримінації та жорстокого поводження, в тому числі насильства, значного масштабу через їхню сексуальну орієнтацію, гендерну ідентичність та статевих ознак.⁴ Особи також можуть зазнавати дискримінації та жорстокого поводження через їхній зв'язок з ЛГБТІ-особами та/або через їхню передбачувану сексуальну орієнтацію, гендерну ідентичність та статеві ознаки. Нетерпимість до представників ЛГБТІ проявляється складними та різноманітними способами, а її наслідки

¹ Інтерсекс-особи народжуються з такими біологічними статевими ознаками, що не відповідають суспільним нормам або медичним визначенням того, що робить особу чоловіком або жінкою. Існує багато форм інтерсексуальності. Це швидше загальний термін, а не окрема категорія. Повне обговорення та пояснення термінології ЛГБТІ див. у Глосарії ЄКРН на вебсайті Європейської комісії проти расизму та нетерпимості <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/ecri-glossary>.

² Хоча термін «ЛГБТІ» стосується саме лесбіянок, геїв, бісексуалів, трансгендерів та інтерсекс-осіб, Загальнополітичну рекомендацію №17 слід розуміти як таку, що охоплює усіх людей, включаючи небінарних, які зазнають дискримінації, насильства та нетерпимості на підставі сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності або статевих ознак.

³ ЄКРН займається розв'язанням проблем нетерпимості та дискримінації ЛГБТ-осіб з 2013 року, коли вона розпочала свій п'ятий цикл моніторингу країн. У Раді Європи ЄКРН було запропоновано займатися правами представників ЛГБТ після ухвалення Комітетом міністрів Ради Європи Рекомендації CM/Rec(2010)5 про заходи з боротьби проти дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності. При підготовці переліку пріоритетних напрямів для шостого циклу моніторингу країн та після діалогу з представниками громадянського суспільства та органами з питань рівності у державах-членах ЄКРН вирішила також охопити права інтерсекс-осіб та дискримінацію на підставі статевих ознак як частину своєї роботи. У 2021 році Секретаріат ЄКРН опублікував Інформаційний бюлетень про проблеми ЛГБТІ, і завдяки роботі з моніторингу країн ЄКРН застосувала рішучий підхід до визначення та відстоювання прав людини представників ЛГБТІ.

⁴ Відповідно до Глосарія ЄКРН (2023) ЄКРН визначає сексуальну орієнтацію як *здатність кожної особи до глибокого емоційного, люблячого та сексуального потягу до осіб іншого чи того ж гендеру, або кількох гендерів, а також інтимних і сексуальних стосунків з ними*. ЄКРН розуміє гендерну ідентичність як *глибоке внутрішнє та індивідуальне відчуття гендеру, яке може відповідати або не відповідати визначеній при народженні статі, включаючи особисте відчуття тіла (що може передбачати — у разі вільного вибору — модифікації зовнішнього вигляду тіла або функцій організму медикаментозним, хірургічним або іншим шляхом)*. Важливо відзначити, що гендерна ідентичність також охоплює прояви гендеру, включаючи одяг, мову та манери. ЄКРН розуміє *статеві ознаки* як *хромосомні, гонадні та анатомічні особливості особи, які включають такі первинні статеві ознаки, як репродуктивні органи та геніталії, і/або в хромосомних структурах та гормонах; і такі вторинні статеві ознаки, як м'язова маса, груди та/або будова тіла*.

негативно впливають на правову, соціальну, політичну та культурну ідентичність ЛГБТІ-осіб.

3. Не існує монолітної або одновимірної спільноти ЛГБТІ у Європі. Однак лесбійки, геї, бісексуали, трансгендери та інтерсекс-особи насправді страждають від дискримінації та нетерпимості, що може базуватися на таких поширених проблемах, як сексизм, мізогінія, патріархат та тверді переконання щодо ідентичності, тіла, сексуальності та гендерних ролей. Хоча багато лесбійок, геїв, бісексуалів, трансгендерів та інтерсекс-осіб ідентифікуватимуть себе загальним терміном «ЛГБТІ», інші особи можуть вважати, що універсальний термін «ЛГБТІ» недостатньо відображає специфіку їхнього життєвого досвіду.

4. При розробці заходів для боротьби з дискримінацією та нетерпимістю до ЛГБТІ-осіб політики (місцеві/регіональні та національні) повинні враховувати різноманіття сексуальних орієнтацій, гендерних ідентичностей та статевих ознак у Європі. Сюди відноситься визнання осіб, які входять до кількох підкатегорій ЛГБТІ, і які можуть зазнавати різних форм нетерпимості та дискримінації. Зокрема ЄКРН визнає унікальний досвід, виклики та вразливість лесбійок, бісексуальних, трансгендерних та інтерсекс-жінок. Потрібно розуміти, що хоча стратегії допомоги одній групі з широкої чисельності ЛГБТІ, як-от геям чи лесбійкам, не порушують права інших груп, наприклад трансгендерів та інтерсекс-осіб, такі стратегії можуть не враховувати конкретні потреби таких інших груп. Органи влади повинні бути повідомлені про вимоги усіх людей і груп, які зазнають дискримінації та нетерпимості на основі фактичної чи передбачуваної сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності або статевих ознак.

5. Приналежність до ЛГБТІ також не можна відокремлювати від інших ознак, включаючи «расу»,⁵ етнічне або національне походження, громадянство, релігію, гендер та інвалідність.⁶ Те, як сильно ЛГБТІ-особа може зазнавати нетерпимості з приводу сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності або статевих ознак, може суттєво визначатися, змінюватися або ускладнюватися іншими ключовими аспектами ідентичності або реаліями життя, наприклад статусом біженця або приналежністю до спільнот ромів чи кочовиків. На початку цієї Рекомендації ЄКРН стверджує, що у прагненні ефективно боротися з насильством та дискримінацією ЛГБТІ-осіб вкрай важливо розібратися, яким чином ЛГБТІ-фобія перетинається з іншими явищами, включаючи расизм, ксенофобію, сексизм, ейблізм та релігійну нетерпимість.

⁵ Оскільки усі люди належать до одного виду, ЄКРН відхиляє теорії, засновані на існуванні різних «рас» (у цьому контексті див. Висновок ЄКРН про поняття «расизація», 2021).

⁶ Повноваження ЄКРН поширюються на ознаки «раси», етнічного/національного походження, кольору шкіри, громадянства, релігії, мови, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності та статевих ознак. Проте ЄКРН визнає, що ЛГБТІ-особи можуть зазнавати дискримінації з приводу їхньої сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності або статевих ознак, що також перетинається з іншими ознаками, які не належать до її повноважень, включаючи інвалідність, клас, гендер, політичні або інші переконання, соціальне походження, майно, вік та народження. Зосереджуючись на захищених ознаках в межах її компетенції, ЄКРН не слід вважати такою, що припускає існування ієрархії дискримінації або захищених ознак. Натомість ЄКРН визнає, як ці додаткові ознаки можуть формувати, змінювати та ускладнювати те, яким чином ЛГБТІ-особи зазнають дискримінації та нетерпимості у країнах Ради Європи.

I. Історичне підґрунття

6. У Європі права людини ЛГБТІ-осіб мають складу історію.⁷ Лесбійки, геї, бісексуали, трансгендери та інтерсекс-особи історично зазнавали стигматизації, нерівності та насильства. Їх переслідували, остракізували та ув'язнювали, включаючи позбавлення волі у нацистських концтаборах під час Другої світової війни.

7. У багатьох частинах Європи одностатеві сексуальні стосунки за взаємною згодою залишалися кримінальним правопорушенням до другої половини двадцятого століття. Таке кримінальне законодавство, яке часто широко тлумачилося та застосовувалося, не лише позбавляло людей права займатися елементарними актами фізичного та емоційного самовираження, а й використовувалося як обґрунтування широкого переслідування, включаючи шантаж, домагання та насильство, у політичному та інших публічних дискурсах.

8. Хоча закони, що криміналізували гомосексуальність, найчастіше спрямовувалися на одностатеві стосунки чоловіків, їхнє існування також легітимізувало соціальне насильство та зловживання законом проти лесбійок та бісексуальних жінок. Крім того — що аж ніяк не є ознакою менш ворожого ставлення до одностатевих відносин жінок порівняно з геями або бісексуальними чоловіками — виключення одностатевих відносин жінок з кримінального законодавства свідчить про те, як у державах-членах лесбійство нерідко примусово приховувалося, придушувалося та зазнавало соціального регулювання, включаючи примушування вступити у відносини з особою протилежної статі. Як і всі жінки, лесбійки та бісексуальні жінки зазнавали структурної дискримінації, наприклад обмежень на володіння майном та працевлаштування, що могло виступати перешкодами для вступу в одностатеві відносини.

9. Кримінальне законодавство також використовувалося для цензури трансгендерів, небінарних⁸ та інших гендерно неконформних людей, зокрема за допомогою законів про заборону переодягання, які позбавляли осіб права на публічний прояв та вираження своєї гендерної ідентичності, а також шляхом дискримінаційного застосування законів про заборону тиняння, які непропорційно спрямовувалися на трансгендерів у неформальному секторі економіки та трансгендерів, які не мали постійного житла.

10. Поза кримінальним законодавством ЛГБТІ-особи були часто невидимі. Положення законів, що приймалися, про громадянську та адміністративну рівність часто пропускали сексуальну орієнтацію, гендерну ідентичність та статеві ознаки. ЛГБТІ-осіб могли звільняти з роботи, розлучати з сім'ями, виселяти з їхніх будинків, виганяти зі шкіл та позбавляти основних товарів і послуг — усе без будь-якого засобу правового захисту. Зв'язки

⁷ «Дискримінація за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності у Європі», 2-ге видання (Комісар Ради Європи з прав людини, видавництво Ради Європи, 2011), 21–35.

⁸ Поняття «небінарний» слід розуміти як загальний термін для гендерних ідентичностей, які виходять за рамки гендерної бінарності чоловічої або жіночої статі. Сюди відносяться особи, гендерна ідентичність яких не є виключно чоловічою або жіночою, є поєднанням чоловічої та жіночої статі або коливанням між гендерами чи знаходиться за рамками гендерів. Подібно до використання поняття «трансгендер» особи, на яких поширюється загальний термін «небінарний», можуть описувати себе з використанням одного або більше різних термінів. Для цілей ЗПР №17 термін «трансгендер» слід розуміти як такий, що включає небінарних осіб.

одностатевих сімей не визнавалися, а ЛГБТІ-особам було тяжко відстояти навіть основні права на самовизначення та фізичну недоторканність.

II. Прогрес у напрямку дотримання прав людини ЛГБТІ-осіб у Європі

11. На фоні цієї тривожної історії ЄКРН вітає той факт, що за останні роки у країнах Ради Європи відбулися важливі зрушення, включаючи офіційну декриміналізацію одностатевих зв'язків у всіх державах-членах. Прогрес на шляху до більшої поваги до прав людини ЛГБТІ-осіб помітно на усіх рівнях європейського суспільства — правовому, політичному, соціальному та культурному, хоча й з різним ступенем залежно від держав-членів.

12. Це свідчить про зростання обізнаності та ширшого прийняття ЛГБТІ-осіб. Члени широкої громадськості, зокрема молоде покоління, не тільки краще знають про проблеми, які впливають на ЛГБТІ-осіб, а й також все більше контактують з ЛГБТІ-особами в особистих та професійних мережах.

13. Наприклад, у 2019 році дослідження «Спеціальний Євробарометр 493» Європейської комісії виявило зростання підтримки рівності у тогочасних 28 країнах Європейського Союзу за ознакою сексуальної орієнтації, одностатевих шлюбів та прийнятності одностатевих відносин.⁹ Така обізнаність через наближення була ключовим фактором у подоланні ізолювання ЛГБТІ-осіб, і це слугувало каталізатором для ширших публічних обговорень різноманіття сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності та статевих ознак.

14. Паралельно з такими змінами соціальних установок і, можливо, внаслідок цього також збільшилася видимість відкритих представників ЛГБТІ у публічній сфері. Наприклад, зростаюча кількість європейських політиків ідентифікує себе як ЛГБТІ, включаючи тих, які обіймали посади Голови уряду або держави у своїй країні. Обрання ЛГБТІ-представників громадськості має не лише важливе символічне значення, а й також підвищує можливість врахування голосів та досвіду ЛГБТІ при ухваленні місцевих, регіональних та національних політик.

15. У контексті правової реформи за останні три десятиліття у деяких державах-членах спостерігалися досить швидкі зміни щодо прав людини ЛГБТІ-осіб. Не дивлячись на те, що кримінально-правові заборони продовжували погіршувати життя представників ЛГБТІ, значна кількість країн ухвалили законодавство про захист від дискримінації, мови ворожнечі та насильства на ґрунті ненависті стосовно ЛГБТІ-осіб.

16. Законодавчий прогрес у Європі призвів до більшої рівності ЛГБТІ-осіб у значних сферах повсякденного життя, включаючи працевлаштування, охорону здоров'я, освіту та житло.¹⁰ Закони про заборону дискримінації у державах-членах все частіше поширюються на

⁹ «Спеціальний «Євробарометр 493» — Дискримінація в Європі: звіт» (Європейська комісія, 2019), 122–127.

¹⁰ Закон про дискримінацію за ознакою сексуальної орієнтації поза ринком праці (Офіс публікацій Європейського Союзу, 2020); «Рівність прав транс- та інтерсекс-осіб у Європі — порівняльний аналіз» (Офіс публікацій Європейського Союзу, 2018).

трансгендерних осіб. Крім того, до 2023 року 39 країн Ради Європи забезпечили процедури юридичного визнання гендеру.¹¹

17. У сімейному праві, яке давно було основною перешкодою для рівності ЛГБТІ, станом на лютий 2023 року 30 держав-членів Ради Європи надали відносною одностатевих пар певної форми юридичний статус. Крім того, 19 з цих країн дозволили одностатеві шлюби. Зареєстровані партнерства вперше були дозволені у Європі в 1989 році, а перші одностатеві шлюби було укладено у 2001 році. Наразі все більше держав-членів юридично визнають ЛГБТІ-осіб батьками та надають їм повні батьківські права та обов'язки.

18. За останні десятиліття установи Ради Європи відіграли важливу роль у просуванні прав людини ЛГБТІ-осіб. Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ), зокрема, ухвалив низку ключових рішень щодо сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, провокуючи реформи у Європі та за її межами. Зі знакових рішень у справах *«Даджен проти Сполученого Королівства»* (*Dudgeon v United Kingdom*)¹² та *«Гудвін проти Сполученого Королівства»* (*Goodwin v United Kingdom*)¹³, які підтвердили, що закони про криміналізацію гомосексуальності та абсолютні заборони юридичного визнання гендеру суперечать статті 8 Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ), ЄСПЛ визначив численні права, якими ЛГБТІ-особи повинні користуватися незалежно від сексуальної орієнтації чи гендерної ідентичності¹⁴. Це прецедентне право також було підкріплене важливими рішеннями Європейського комітету з соціальних прав про дискримінацію у просвітницькій діяльності зі статевого виховання та репродуктивного здоров'я,¹⁵ а також про стерилізацію як передумову для юридичного визнання гендеру.¹⁶

19. Права, на які ЄСПЛ посилався у справах за участі ЛГБТІ-заявників або осіб, які підтримують рівність ЛГБТІ, варіювалися від захисту від поведження, яке принижує гідність, включаючи захист від мови ворожнечі та насильства стосовно ЛГБТІ-осіб,¹⁷ до позитивних

¹¹ «Виконання Рекомендації Комітету міністрів CM/Rec(2010)5 про заходи з боротьби проти дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності — тематичний звіт про юридичне визнання гендеру у Європі», GT-ADI-SOGI(2022)7, Керівний комітет Ради Європи з антидискримінації, розмаїття та інклюзії (CDADI) — Комітет міністрів Ради Європи, Робоча група з питань сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності, гендерного самовираження та статевих ознак (GT-ADI-SOGI).

¹² Заява № 7525/7 (ЄСПЛ, 22 жовтня 1981 р.).

¹³ Заява № 28957/95 (ЄСПЛ, 11 липня 2002 р.).

¹⁴ «*Салгейру да Сілва Мута проти Португалії*» (*Salgueiro da Silva Mouta v. Portugal*), заява № 33290/96 (ЄСПЛ, 21 грудня 1999 року); «*Ідентоба та інші проти Грузії*» (*Identoba and Others v Georgia*), заява № 73235/12 (ЄСПЛ, 12 травня 2015 року); див. в цілому Інформаційні бюлетені Європейського суду з прав людини про гомосексуальність: кримінальні аспекти, проблеми сексуальної орієнтації та гендерна ідентичність на вкладці «Інформаційні бюлетені» (вебсайт Європейського суду з прав людини), <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=press/factsheets&c>. Див. також Тематичні інформаційні бюлетені Департаменту виконання рішень Європейського суду з прав людини про права ЛГБТІ-осіб <https://rm.coe.int/thematic-factsheet-lgbti-eng/1680a3b2d7>.

¹⁵ «*Міжнародний центр юридичного захисту прав людини (INTERIGHTS) проти Хорватії*» (*International Centre for the Legal Protection of Human Rights (INTERIGHTS) v. Croatia*), скарга № 45/2007 (2009).

¹⁶ «*Transgender Europe та ILGA-Europe проти Чеської Республіки*» (*Transgender Europe and ILGA-Europe v. the Czech Republic*), скарга № 117/2015 (2018).

¹⁷ «*Оганезова проти Вірменії*» (*Oganezova v. Armenia*), заява № 71367/12, заява № 72961/12 (ЄСПЛ, 15 травня 2022 р.).

зобов'язань ефективно розслідувати будь-яке таке поводження,¹⁸ права на свободу та безпеку,¹⁹ права на свободу вираження поглядів (що стосується просування прав людини ЛГБТІ-осіб),²⁰ права на свободу мирних зібрань та об'єднання²¹ та права на юридичне визнання гендеру без образливих вимог.²² У сфері захисту права на сімейне життя ЄСПЛ був особливо активним, підтверджуючи, що трансгендерні особи²³ та одностатеві пари²⁴ можуть мати сім'ю, поширюючи гарантії рівності для одностатевих пар у таких сферах, як правонаступництво оренди²⁵, доступ до медичного страхування²⁶, посвідки на проживання²⁷ та усиновлення,²⁸ і визнаючи, що держави-сторони ЄСПЛ зобов'язані забезпечувати юридичне визнання та захист одностатевих пар.²⁹

20. Внесок ЄСПЛ у просування прав людини ЛГБТІ-осіб був підкріплений роботою інших органів та установ Ради Європи. У 2010 році Комітет міністрів видав свою ключову Рекомендацію CM/Rec(2010)5 **про заходи з боротьби проти дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності**. У цій Рекомендації Комітет міністрів особливо закликав держав-членів «забезпечити прийняття та ефективне виконання законодавчих та інших заходів для боротьби з дискримінацією за ознакою сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності, забезпечити повагу до прав людини лесбіянок, геїв, бісексуалів та трансгендерів і сприяти толерантності до них».³⁰

¹⁸ «Ідентоба та інші проти Грузії», заява № 73235/12 (ЄСПЛ, 12 травня 2015 р.).

¹⁹ Див., наприклад, «ОМ проти Угорщини» (OM v. Hungary), заява № 9912/15 (ЄСПЛ, 5 липня 2016 р.).

²⁰ Баєв та інші проти Росії (Bayev and Others v. Russia), заява № 67667/09 (ЄСПЛ, 20 червня 2017 р.).

²¹ «Банчковський та інші проти Польщі» (Bączkowski and Others v. Poland), заява № 1543/06 (ЄСПЛ, 3 травня 2007 р.).

²² «А.П., Гарсон і Ніко проти Франції» (A.P., Garçon and Nicot v. France), заява № 79885/12 (ЄСПЛ, 6 квітня 2017 р.); «Х та Y проти Румунії» (X and Y v. Romania), заява № 2145/16 (ЄСПЛ, 19 січня 2021 р.).

²³ «Х, Y та Z проти Сполученого Королівства» (X, Y and Z v. United Kingdom), заява № 21830/93 (ЄСПЛ, 22 квітня 1997 р.).

²⁴ «Шальк і Конф проти Австрії» (Schalk and Kopf v. Austria), заява № 30141/04 (ЄСПЛ, 22 листопада 2010 р.).

²⁵ «Карнер проти Австрії» (Karner v. Austria), заява № 40016/98 (ЄСПЛ, 24 липня 2003 р.).

²⁶ «PB і JS проти Австрії» (PB and JS v. Austria), заява № 18984/02 (ЄСПЛ, 22 жовтня 2010 р.).

²⁷ «Тадеуччі та Макколл проти Італії» (Taddeucci and McCall v. Italy), заява № 51362/09 (ЄСПЛ, 30 червня 2016 р.).

²⁸ «Х та інші проти Австрії» (X and Others v. Austria), заява № 19010/07 (ЄСПЛ, 19 лютого 2013 р.). Щодо прав трансгендерних батьків див.: «АМ та інші проти Росії» (AM and Others v. Russia), заява № 47220/19 (ЄСПЛ, 6 липня 2021 р.).

²⁹ «Оліарі та інші проти Італії» (Oliari and Others v. Italy), заява № 18766/11 та 36030/11 (ЄСПЛ, 21 липня 2015 р.); «Федотова та інші проти Росії» (Fedotova and Others v. Russia), заява № 40792/10, 30538/14 та 43439/14 (ЄСПЛ, 17 січня 2023 р.); «Бугучану та інші проти Румунії» (Buhuceanu and Others v. Romania), заява № 20081/19 та 20 інших (ЄСПЛ, 23 травня 2023 р.).

³⁰ Рекомендація CM/Rec(2010)5 Комітету міністрів Ради Європи, рекомендація (2).

21. Подібні рекомендації також були прийняті іншими установами Ради Європи. За останні роки Парламентська асамблея видала резолюції, серед інших тем, про рівність трансгендерів³¹ та інтерсекс-осіб³², право на приватне та сімейне життя незалежно від сексуальної орієнтації³³ та боротьбу зі зростаючою ненавистю до ЛГБТІ-осіб.³⁴

22. Ця робота підкріплена резолюціями **Конгресу** місцевих і регіональних органів влади Ради Європи, який все частіше закликає місцеві та регіональні органи влади захищати ЛГБТІ-осіб,³⁵ і який стверджував, що «не можна посилалися ні на цінності (культурні, традиційні або релігійні), ні на правила «домінуючої культури» у конкретних державах, щоб виправдати мову ворожнечі або іншу форму дискримінації, включаючи за ознакою сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності».³⁶ Крім того, наступні Комісари з прав людини завдяки їхнім повноваженням підвищувати обізнаність та повагу до прав людини у державах-членах відіграли важливу роль у з'ясуванні, як захист прав людини застосовується до ЛГБТІ-осіб у Європі, допомагаючи державам-членам прийняти політики з урахуванням інтересів ЛГБТІ та виявляючи порушення прав, коли вони виникають, через заяви, звіти про відвідування країн, коментарі щодо прав людини та тематичні документи.³⁷ Європейська Комісія за демократію через право (Венеціанська комісія) зайняла тверду позицію у захисті прав ЛГБТІ-осіб, зокрема там, де є обмеження доступу або цензура інформації, що стосується сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності.³⁸

³¹ Резолюція 2048 (2015) Парламентської асамблеї Ради Європи про дискримінацію трансгендерних людей у Європі, ухвалена Асамблеєю 22 квітня 2015 року (15-те засідання).

³² Резолюція 2191 (2017) Парламентської асамблеї Ради Європи про сприяння забезпеченню прав людини та ліквідацію дискримінації інтерсекс-осіб, ухвалена Асамблеєю 12 жовтня 2017 року (35-те засідання).

³³ Резолюція 2239 (2018) Парламентської асамблеї Ради Європи про приватне та сімейне життя: досягнення рівності незалежно від сексуальної орієнтації, ухвалена Асамблеєю 10 жовтня 2018 року (3-тє засідання).

³⁴ Резолюція 2417 (2022) Парламентської асамблеї Ради Європи про боротьбу зі зростаючою ненавистю до ЛГБТІ-осіб у Європі, ухвалена Асамблеєю 25 січня 2022 року (3-тє засідання).

³⁵ Конгрес місцевих і регіональних органів влади Ради Європи, Резолюція 380(2015) про гарантування прав лесбійок, геїв, бісексуалів та трансгендерів (ЛГБТІ): відповідальність міст та регіонів Європи; Конгрес місцевих і регіональних органів влади Ради Європи, Резолюція 470(2021) про захист ЛГБТІ-осіб у контексті зростання мови ворожнечі та дискримінації ЛГБТІ: роль місцевих і регіональних органів влади.

³⁶ Конгрес місцевих і регіональних органів влади Ради Європи, Резолюція 380(2015) про гарантування прав лесбійок, геїв, бісексуалів та трансгендерів (ЛГБТІ): відповідальність міст та регіонів Європи, (2). Цей же аргумент був використаний Європейським судом з прав людини у справі «Бейзарас та Левіцкас проти Литви» (*Beizaras and Levickas v. Lithuania*), заява № 41288/15 (ЄСПЛ, 14 січня 2020 р.).

³⁷ Див., наприклад, «Права людини та гендерна ідентичність», (CommDH/IssuePaper(2009), видавництво Ради Європи, 2009); «Дискримінація за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності у Європі», 2-ге видання (видавництво Ради Європи, 2011); «Права людини та інтерсекс-особи — тематичний документ» (видавництво Ради Європи, 2015).

³⁸ Європейська Комісія за демократію через право, Висновок Угорщини щодо сумісності з міжнародними стандартами прав людини закону LXXIX про внесення змін до деяких законів про захист дітей, Висновок №1059 / 2021 CDL-AD(2021)050, прийнятий на 129-му пленарному засіданні (Венеція/онлайн, 10–11 грудня 2021 року).

Європейська Комісія за демократію через право, Висновок про проблему заборони так званої «пропаганди гомосексуальності» з огляду на нещодавно прийняте законодавство у деяких державах-членах Ради Європи, Висновок 707 / 2012 CDL-AD(2013)022, прийнятий на 95-му пленарному засіданні (Венеція, 14–15 червня 2013 року).

III. Постійні виклики для прав людини ЛГБТІ-осіб у країнах Ради Європи

23. Хоча ЄКРН вітає такі важливі покращення, вона також визнає, що залишається багато серйозних проблем. Як і у випадку прогресу, постійні виклики для прав людини ЛГБТІ-осіб у Європі є багатограними, чим обмежують соціальну інтеграцію, правовий захист та участь у всіх сферах життя ЛГБТІ-осіб.

24. ЄКРН також визнає важливість ідентифікації, планування та боротьби з новими джерелами нетерпимості та дискримінації ЛГБТІ-осіб. Наприклад, хоча розвиток технологій має потенціал посилити реалізацію прав людини та соціальну участь ЛГБТІ-осіб, деякі форми технологій, як-от штучний інтелект, включаючи розпізнавання облич та алгоритмічні системи, також можуть зашкодити приватності, безпеці та рівності ЛГБТІ-осіб.

Відсутніх достовірних даних та відповідних політик

25. У країнах Ради Європи не вистачає даних стосовно поширеності, особистих ситуацій (наприклад, стану здоров'я, економічного та освітнього рівня), міжсекторальних характеристик та життєвого досвіду ЛГБТІ-осіб. Така відсутність даних особливо помітна щодо лесбійок, бісексуальних, трансгендерних та інтерсекс-жінок. Причиною може бути байдужість державних службовців до збору даних про сексуальну орієнтацію, гендерну ідентичність та статеві ознаки, а також побоювання деяких осіб щодо розкриття їхнього статусу ЛГБТІ третім сторонам, включаючи тих, які займають керівні посади. Хоча нові дані, які все ж є, вказують на значні проблеми для ЛГБТІ-осіб у Європі, прогалини у систематичному зборі достовірних даних про ЛГБТІ-осіб створюють додаткові труднощі як у запобіганні дискримінації ЛГБТІ, так і в розробці відповідних заходів для сприяння здійснення прав людини ЛГБТІ-осіб.

26. Без послідовного заснованого на доказах розуміння життєвого досвіду та проблем ЛГБТІ-осіб, включаючи тих, які зазнають множинних форм дискримінації, як-от особи, які належать до громад ромів та кочовиків, політики є недостатньо підготовленими для виявлення та ефективного задоволення фактичних потреб такого різноманітного населення. Результатом є підвищена ймовірність ухвалення політик на основі стереотипів чи припущень. Такий ризик зростає у випадку лесбійок, бісексуальних, трансгендерних та інтерсекс-жінок, які через проблеми з пошуком та набором працівників для збору даних можуть бути недостатньо представленими у поточних місцевих, регіональних та національних даних. Крім того, за відсутності вичерпних даних про сексуальну орієнтацію, гендерну ідентичність та статеві ознаки, опонентам стає простіше відмовлятися від прав людини ЛГБТІ-осіб як від надуманих або несуттєвих проблем. ЄКРН підтверджує, що відсутність даних не означає, що ЛГБТІ-особи не страждають від нетерпимості, насильства та інших зловживань.

27. Питання видимості та достовірних даних є особливо гострим у контексті інтерсекс-осіб. У багатьох країнах Європи попри зростаючу підтримку та офіційне засудження вдалося досягти незначного успіху у запобіганні здійсненню нетерапевтичних медичних процедур або так званих процедур «нормалізування статі» для інтерсекс-дітей без їхньої вільної та інформованої згоди, а також без адекватної інформації про можливі фізичні та психічні

наслідки для відповідних осіб або їхніх батьків та опікунів.³⁹ Хоча низка держав-членів вжили заходів для заборони або обмеження цих втручань, така практика залишається багато в чому недостатньо вивченою, і це часто вирішується на розсуд та згідно з правилами національних медичних органів та окремих лікарів. Ці так звані процедури «нормалізації» — якщо здійснюються з соціальних причин, наприклад, через занепокоєння батьків, естетичні уподобання або передбачувану майбутню стигматизацію⁴⁰, та без законного терапевтичного обґрунтування — є очевидним порушенням прав людини.⁴¹ Їхні наслідки можуть залишитися з інтерсекс-особами на все життя, включаючи стерилізацію, сильне рубцювання, втрату статевої функції, психологічну травму та необхідність подальшого інтенсивного лікування.⁴² Непотрібні та примусові медичні процедури викликають серйозне занепокоєння з приводу прав на гідність, фізичну недоторканність та захист від нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження.⁴³

28. Загалом, опитування свідчать про те, що навіть якщо держави-члени прийняли політики на користь безпеки та рівності ЛГБТІ-осіб, відповідне населення може продовжувати зазнавати високого рівня насильства та дискримінації. Наприклад, результати опитування тогочасних 28 країн Європейського Союзу, включаючи Сербію та Північну Македонію, показали, що 38% респондентів пережили домагання за останній рік через те, що вони — представники ЛГБТІ. У цьому ж дослідженні 21% респондентів зазначили, що вони відчували дискримінацію на роботі через те, що вони належать до ЛГБТІ, а 37% респондентів також відчували дискримінацію в інших сферах, окрім працевлаштування.⁴⁴ Ці результати також свідчать про потенційні обмеження офіційних юридичних втручань і показують, що

³⁹ Резолюція 2191 (2017) Парламентської асамблеї Ради Європи про сприяння забезпеченню прав людини та ліквідацію дискримінації інтерсекс-осіб, ухвалена Асамблеєю 12 жовтня 2017 року (35-те засідання); Резолюція Європейського парламенту від 14 лютого 2019 року про права інтерсекс-осіб ([2018/2878\(RSP\)](#)).

⁴⁰ Див. в цілому: Резолюція 2191 (2017) Парламентської асамблеї Ради Європи про сприяння забезпеченню прав людини та ліквідацію дискримінації інтерсекс-осіб, ухвалена Асамблеєю 12 жовтня 2017 року (35-те засідання).

⁴¹ Комісар Ради Європи з прав людини, *«Права людини та інтерсекс-особи — тематичний документ»* (видавництво Ради Європи, 2015).

⁴² Резолюція 2191 (2017) Парламентської асамблеї Ради Європи про сприяння забезпеченню прав людини та ліквідацію дискримінації інтерсекс-осіб, ухвалена Асамблеєю 12 жовтня 2017 року (35-те засідання).

⁴³ Європейський суд з прав людини, *«М проти Франції»* (*M v. France*), заява № 42821/18 (ЄСПЛ, 19 травня 2022 року); Спеціальний доповідач з питань катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, *Звіт Спеціального доповідача про катування та інше жорстоке, нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження та катування*, UN Doc. № A/HRC/31/57 (5 січня 2016 р.). Європейський суд з прав людини досі не постановив, чи так звані втручання для «нормалізації» не суперечать Європейській конвенції з прав людини. Проте у рішенні, де ЄСПЛ зрештою постановив, що вимога була неприйнятною, див. обговорення ЄСПЛ таких процедур у контексті ст. 3; Європейський суд з прав людини, *«М проти Франції»*, заява № 42821/18 (ЄСПЛ, 19 травня 2022 р.).

⁴⁴ Агентство Європейського Союзу з основних прав, EU-LGBTI: довгий шлях до рівності ЛГБТІ, Люксембург, видавництво Європейського Союзу (2020).

незалежно від рівня існуючого захисту значна кількість ЛГБТІ-осіб у Європі продовжує жити в умовах нерівності, ризику та насильства.⁴⁵

Необхідність більш рішучих дій у сфері інклюзивної освіти

29. На ЛГБТІ-студентів⁴⁶ суттєво впливає те, наскільки питання сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності та статевих ознак або питання стосовно різноманіття форм сім'ї не інтегровані у політики та практики, які регулюють усі рівні освіти. Делікатний, відповідний віку та відкритий підхід до гендеру та сексуальності може сприяти повазі до ЛГБТІ-студентів та запобігти практиці булінгу, домагання, дискримінації та насильства. Натомість освітні політики, засновані на мовчанні або стигматизації, можуть посилити маргіналізацію ЛГБТІ-студентів, і вони легітимізують упереджене ставлення до ЛГБТІ.⁴⁷ Такі умови створюють гострий та хронічний стрес, а також мають негативний вплив на фізичне і психічне здоров'я та добробуту ЛГБТІ-студентів.

30. У багатьох країнах Європи в навчальних програмах приділяється мало уваги ЛГБТІ-особам та різним формам сім'ї або через офіційні заборони, або внаслідок неоднозначності представників влади. Відсутність (умисна або інша) відповідних віку інклюзивних освітніх ресурсів, включаючи багатосторонні відносини та сексуальну освіту, посилює соціальну ізоляцію та слугує для відокремлення ЛГБТІ-студентів від їхніх однолітків.⁴⁸ По всій Європі ЛГБТІ-студенти є вкрай вразливими до булінгу, насильства та образ,⁴⁹ нерідко внаслідок необізнаності та непорозуміння навколо сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності та статевих ознак. Інклюзивна освіта є важливим чинником у запобіганні такому непорозумінню. Позбавлення студентів можливості ознайомлюватися з ідеями поваги, відкритості та інклюзивності може призвести лише до подальшого булінгу та образ.

⁴⁵ Див, наприклад, Марі-Енн Вальфорт, «ЛГБТІ у країнах ОЕСР: огляд», робочі документи ОЕСР із соціальних питань, зайнятості та міграції, № 198 (2017, видавництво ОЕСР, Париж); Комітет Парламентської асамблеї Ради Європи з питань рівності та недискримінації, «Боротьба зі зростаючою ненавистю до ЛГБТІ-осіб у Європі» (Дос. № 15425, 17 грудня 2021 року); Резолюція 2417 (2022) Парламентської асамблеї Ради Європи про боротьбу зі зростаючою ненавистю до ЛГБТІ-осіб у Європі, ухвалена Асамблеєю 25 січня 2022 року (3-тє засідання).

⁴⁶ Для цілей ЗПР №17 ЄКРН, визнаючи існування суттєвих відмінностей між студентами у різних контекстах, і що ці контексти визначатимуть те, як студенти зазнають ЛГБТІ-фобічної дискримінації та нетерпимості, використовує термін «ЛГБТІ-студенти» у значенні усіх ЛГБТІ-студентів, включаючи тих, які відвідують заклади дошкільної освіти та дитячі садки, а також, за потреби, студентів, які мають ЛГБТІ-батьків.

⁴⁷ «Безпека у школі: заходи реагування сектору освіти на насильство, що ґрунтується на сексуальній орієнтації, гендерній ідентичності/самовираженні або статевих характеристиках, у Європі» (Рада Європи, 2018), 37-39. Див. також: Комісар Ради Європи з прав людини, коментар щодо прав людини «Комплексна сексуальна освіта захищає дітей і допомагає будувати безпечніше, інклюзивне суспільство» (21 липня 2020 року).

⁴⁸ Див. ЮНЕСКО, «Міжнародне технічне керівництво з сексуальної освіти: підхід, заснований на фактах» (ЮНЕСКО, 2018) <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000260770>.

⁴⁹ «Безпека у школі: заходи реагування сектору освіти на насильство, що ґрунтується на сексуальній орієнтації, гендерній ідентичності/самовираженні або статевих характеристиках, у Європі» (Рада Європи, 2018), 22-24.

Відсутність офіційного визнання та захисту одностатевих пар і ЛГБТІ-сімей

31. Попри значні успіхи за останні роки залишається низка держав-членів Ради Європи, які не мають офіційного визнання або захисту ЛГБТІ-сімей. У таких країнах відносини одностатевих пар позбавлені правового статусу, включаючи шлюб, зареєстроване партнерство або спільне проживання. ЛГБТІ-особи також можуть виявити, що їхні одностатеві відносини, оформлені в одній державі-члені, не мають юридичного визнання в іншій європейській країні.⁵⁰ На практиці відсутність юридичного визнання піддає одностатеві пари соціальній та фінансовій вразливості, внаслідок чого вони не мають доступу навіть до основних соціальних благ, і їм можуть відмовити у праві приймати важливі рішення щодо найближчих родичів, включаючи рішення щодо невідкладної медичної допомоги.

32. ЛГБТІ-особи також можуть бути менш захищеними відносно їхніх дітей. Позбавлені усіх офіційних способів створення сім'ї, як-от усиновлення та допоміжна репродукція, такі ЛГБТІ-особи, зокрема небіологічні батьки, не мають гарантій безпеки щодо своїх існуючих родин, і вони можуть бути позбавлені доступу до своїх дітей без ефективної правової допомоги. Це також має негативні наслідки для права дітей на сімейне життя. У багатьох державах-членах ЛГБТІ-батьків можуть також позбавити їхнього юридичного статусу батьків, навіть якщо цей статус був належним чином наданий в іншій державі-члені.⁵¹

33. Деякі держави-члени зараз скасовують або не виконують раніше ухвалені закони, які захищали права людини ЛГБТІ-осіб. Такий відступ, що проявляється у сфері сімейного життя та інших галузях права, суттєво знижує безпеку та рівність ЛГБТІ-осіб.⁵² З'являється все більше доказів про те, що національні юрисдикції відмовляються реалізувати основні засоби захисту ЛГБТІ-осіб, як-от права партнерств⁵³ та батьків⁵⁴, а також свобода вираження ЛГБТІ-ідентичності⁵⁵, навіть якщо цього вимагає Європейський суд з прав людини або Суд Європейського Союзу.

⁵⁰ Див., наприклад, рішення від 5 червня 2018 року, *Коман*, C673/16, EU:C:2018:385; *«Релу-Адріан Коман та інші проти Румунії» (Relu-Adrian Coman and Others against Romania)*, заява № 2663/21 (ЄСПЛ, повідомлено 9 лютого 2021 р.).

⁵¹ Рішення від 14 грудня 2021 року, *V.M.A.*, C490/20, EU:C:2021:1008. Див. також: Аліна Трифоніду та Роберт Вінтем'ют, *«Перешкоди для вільного пересування ЛГБТ-сімей в ЄС: дослідження на вимогу Комітету з питань петицій»* (Європейський Союз, 2021).

⁵² Див., наприклад, Омнібусний законопроект Т/9934 (травень 2020), ст. 3, Угорщина; Конституційний суд Болгарії, конституційна справа №3/2018, постанова №13 (27 липня 2018 року); Законопроект №301/1995 (березень 2023 року), Словаччина.

⁵³ *«Релу-Адріан Коман та інші проти Румунії»*, заява № 2663/21 (ЄСПЛ, повідомлено 9 лютого 2021 року); рішення від 5 червня 2018 року, *Коман*, C673/16, EU:C:2018:385.

⁵⁴ Рішення від 14 грудня 2021 року, *V.M.A.*, C490/20, EU:C:2021:1008.

⁵⁵ *«Баєв та інші проти Росії»*, заява № 67667/09 (ЄСПЛ, 20 червня 2017 р.).

Нездатність забезпечити юридичне визнання гендеру та захист трансгендерних осіб

34. В низці європейських країн доступ до засобів правового захисту, особливо тих, що призначені для трансгендерних людей, як-от право на юридичне визнання гендеру, залежать від окремих задовільних образливих або інвазивних передумов.⁵⁶ Такі передумови для отримання доступу до основних прав можуть — залежно від юрисдикції — приймати безліч різних форм, як-от зобов'язання пройти небажане лікування або операцію, стерилізацію, примусове розлучення або сплата значних сум. Вимоги часто виступають непереборною перешкодою для багатьох трансгендерних осіб, які хочуть користуватися своїми правами людини. Є свідчення того, що попри загальну підтримку юридичного визнання гендеру суспільні настрої у низці європейських країн стали жорстокішими щодо цього фундаментального права людини.⁵⁷

Відсутність правових гарантій для інтерсекс-осіб

35. Відсутність офіційних засобів захисту для інтерсекс-осіб відчувається особливо гостро. Небагато європейських країн забезпечують конкретний захист для інтерсекс-осіб шляхом включення «статевих ознак» як формальну підставу у закони про рівність та боротьбу з дискримінацією, а також закони про боротьбу з мовою ворожнечі та злочинами на ґрунті ненависті. В інших юрисдикціях відкритим залишається питання про те, чи національні суди трактуватимуть існуючі засоби захисту «статі» або «гендеру» таким чином, щоб охопити неоднакове ставлення до інтерсекс-осіб. Ця ситуація посилює складне становище, у якому можуть перебувати інтерсекс-особи у Європі.⁵⁸

Права дітей та конверсійна практика стосовно ЛГБТІ-осіб

36. Особливу стурбованість викликає захист ЛГБТІ-дітей, а також тих молодих людей, які мають ЛГБТІ-батьків або опікунів.⁵⁹ Такі діти та підлітки можуть не підпадати — повністю або частково — під закони про інклюзивність ЛГБТІ, і їхні потреби та бажання надто часто підпорядковуються упередженням дорослих. Така ситуація суперечить основному принципу у сфері прав людини про те, що в усіх діях стосовно дітей першочергова увага повинна надаватися найкращим інтересам дитини.⁶⁰

⁵⁶ «Права людини та гендерна ідентичність», (CommDH/IssuePaper(2009), видавництво Ради Європи, 2009); «Виконання Рекомендації Комітету міністрів CM/Rec(2010)5 про заходи з боротьби проти дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності — тематичний звіт про юридичне визнання гендеру у Європі», doc. GT-ADI-SOGI(2022)7, CDADI, GT-ADI-SOGI.

⁵⁷ «Спеціальний «Євробарометр 493» — Дискримінація в Європі: звіт» (Європейська комісія, 2019), 128–131.

⁵⁸ «Рівність прав транс- та інтерсекс-осіб у Європі — порівняльний аналіз» (Офіс публікацій Європейського Союзу, 2018); «Права людини та інтерсекс-особи — тематичний документ» (видавництво Ради Європи, 2015). У 2022 році Європейський суд з прав людини, відхиляючи вимогу на основі критеріїв прийнятності, припустив, що це захистить фізичну недоторканність інтерсекс-дітей та молодих осіб у відповідному судовому процесі. Див.: Європейський суд з прав людини, «М проти Франції», заява № 42821/18 (ЄСПЛ, 19 травня 2022 р.).

⁵⁹ Див., наприклад, Рада Європи, *Стратегія Ради Європи з прав дитини (2022–2027)* (Рада Європи, 2022), 23.

⁶⁰ Стаття 3(1) Конвенції ООН про права дитини.

37. ЛГБТІ-молодь особливо вразлива до конверсійної практики. Ці вкрай неетичні втручання, які інколи називають конверсійною «терапією», мають за мету змінити сексуальну орієнтацію та/або гендерну ідентичність осіб. Конверсійна практика може передбачати численні форми поведінки, включаючи неналежне фізичне, емоційне або психологічне поводження, і також може застосовуватися до дорослих представників ЛГБТІ. Конверсійна практика засуджується правозахисниками⁶¹ та забороняється у все більшій кількості європейських країн.⁶² Бувши неефективною для досягнення заявлених цілей, конверсійна практика може залишити негативні наслідки для психічного та фізичного добробуту ЛГБТІ-осіб на все їхнє життя. Вона порушує права ЛГБТІ-осіб на гідне життя без нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження.

Неналежний розгляд прохань ЛГБТІ-осіб про надання притулку

38. У сфері законодавства про надання притулку та біженців обґрунтовані побоювання переслідувань або неналежного поводження через приналежність до ЛГБТІ визнаються підставою для надання притулку.⁶³ Проте навіть у країнах, де таке визнання уже існує, є свідчення про те, що органи влади можуть проводити щодо осіб образливі оцінювання з метою визначити «достовірність» їхньої сексуальної орієнтації.⁶⁴ Сюди відноситься, але не обмежується цим, агресивне допитування, психологічне тестування та винесення непропорційних висновків, коли особам не вдається з самого початку висунути ЛГБТІ-фобічний мотив для пережитого ними переслідування. Ці оцінювання — принизливі, і вони непропорційно впливають на ЛГБТІ-осіб, які можуть зазнавати перекресних форм дискримінації за ознакою «раси», етнічного або національного походження, громадянства та релігії. У країнах Ради Європи ЛГБТІ-біженці та шукачі притулку також можуть зазнавати дискримінації та нетерпимості за рамками процедур аналізу прохання про притулок, в тому числі через небезпечне житло, обмежений доступ до необхідної медичної допомоги та перешкоди для отримання повного юридичного визнання.

⁶¹ Доповідь Незалежного експерта із питання про захист від насильства та дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, «Практика так званої «конверсійної терапії», UN Doc. № A/HRC/44/53 (1 травня 2020 р.). Див. також: Комісар Ради Європи з прав людини, «Лікувати нічого: припинення так званої «конверсійної терапії» для ЛГБТ-осіб» (16 лютого 2023 року) <https://www.coe.int/en/web/commissioner/-/nothing-to-cure-putting-an-end-to-so-called-conversion-therapies-for-lgbti-people>.

⁶² Див, наприклад, «Заборони конверсійної «терапії»: ситуація в обраних державах-членах ЄС», брифінг Європейського парламенту (Європейський Союз, 2022).

⁶³ Рекомендація CM/Rec(2010)5 Комітету міністрів, 42–44. Див. також: Керівні принципи з міжнародного захисту № 9 Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців: заяви про надання статусу біженця на підставі сексуальної орієнтації та/або гендерної ідентичності в контексті статті 1A(2) Конвенції 1951 року та/або Протоколу до неї 1967 року про статус біженців, HCR/GIP/12/09 (УВКБ ООН) (23 жовтня 2012 року).

⁶⁴ Рішення від 2 грудня 2014 року, «А, В і С проти державного секретаря з питань юстиції та безпеки» (А, В and С v. Staatssecretaris van Veiligheid en Justitie), C148/13 до C150/13, EU:C:2014:2406; рішення від 25 січня 2018 року, «Ф. проти Служби імміграції та громадянства» (F v. Bevandorlasi es Allampolgarsagi Hivatal), C473/16, EU:C:2018:36. Див. також: Комісар Ради Європи з прав людини, коментар щодо прав людини, «Для покращення захисту ЛГБТІ-шукачів притулку у Європі потрібна відкритість» (Рада Європи, 11 жовтня 2018 року).

39. ЄКРН зауважує, що навіть у державах-членах, які визнають ЛГБТІ-осіб біженцями, деякі контексти все ж можуть створювати ризик переслідування або неналежного поводження. Наприклад, у країнах, де закони або правові санкції проти ЛГБТІ-осіб існують, але, як правило, не виконуються, все ще може виникнути ризик заподіяння шкоди після повернення ЛГБТІ-особи до такої країни. Це підкреслює необхідність ретельного розгляду індивідуальних обставин ЛГБТІ-шукачів притулку та біженців, а також необхідність поважати їхні права людини та захищати від дискримінації, переслідування та неналежного поводження, включаючи принцип невидворення.

Зростання мови ворожнечі проти ЛГБТІ та так звані антигендерні кампанії

40. За останні роки у кількох державах-членах спостерігалось зростання політичних та інших публічних висловлювань, зокрема онлайн, проти так званої «ідеології ЛГБТІ» або «гендерної ідеології».⁶⁵ «Антигендерні» рухи, які протистоять правам ЛГБТІ, також часто протистоять кампаніям за права жінок, включаючи за ширшу репродуктивну автономію. Вони нерідко засновані на необґрунтованих твердженнях про те, що захист та просування прав жінок і прав ЛГБТІ-осіб підриває національну ідентичність, свободу віросповідання та традиційні сімейні цінності.⁶⁶ Антигендерна та анти-ЛГБТІ риторика може також помилково представляти права людини ЛГБТІ-осіб, зокрема трансгендерних, як такі, що створюють загрози або ризики для прав жінок та дітей. У Європі антигендерні кампанії призвели до розпалюючих ненависть публічних промов, включаючи певні коментарі, які можна назвати нетолерантними або ненависними стосовно ЛГБТІ-осіб, зокрема трансгендерних. У деяких державах-членах антигендерні висловлювання використовувалися національними політиками з метою стимулювати невдоволення та зобразити себе захисниками традиційних цінностей.

41. Якщо антигендерну риторику підтримують політичні партії та політики при владі, часто посилюється упередження щодо ЛГБТІ-осіб серед широкої громадськості, оскільки вважається, що така мова має офіційну підтримку. Також посилюються установки проти ЛГБТІ, коли закони, які приймаються, суттєво позначаються на ЛГБТІ-особах та їхніх правах або забороняють розповсюдження інформації про ЛГБТІ-осіб у державних установах чи громадських місцях. Такі закони та заходи не лише впливають на окремих осіб, а й також створюють пригнічувальну атмосферу, у якій громадські ЛГБТІ-організації почуваються все більше заляканими та обмеженими у своїй роз'яснювальній та просвітницькій роботі.

⁶⁵ Резолюція 2417 (2022) Парламентської асамблеї Ради Європи про боротьбу зі зростаючою ненавистю до ЛГБТІ-осіб у Європі, ухвалена Асамблеєю 25 січня 2022 року (3-тє засідання).

⁶⁶ Див. в цілому: «Боротьба зі зростаючою ненавистю до ЛГБТІ-осіб у Європі» (Дос. № 15425 17 грудня 2021 року), Комітет Парламентської асамблеї Ради Європи з питань рівності та недискримінації; ЄКРН, *Річний звіт про діяльність ЄКРН за період з 1 січня по 31 грудня 2021 року* (2021), (18)-(22); Комісар Ради Європи з прав людини, коментар щодо прав людини «Гордість проти приниження: політичне маніпулювання гомофобією та трансфобією у Європі» (16 серпня 2021 року).

Відсутність відповідальності за мову ворожнечі проти ЛГБТІ та насильство на ґрунті ненависті

42. Є свідчення, в тому числі з низки справ Європейського суду з прав людини,⁶⁷ про ворожість до ЛГБТІ-осіб у деяких державах-членах. Особливо це стосується обмежень права на мирні зібрання та — за допомогою використання так званих законів про «заборону гей-пропаганди» — обмежень для ЛГБТІ-осіб щодо вільного висловлювання, обговорення або розповсюдження інформації про сексуальну орієнтацію, гендерну ідентичність або статеві ознаки.⁶⁸ Є безліч прикладів нездатності національних та інших органів влади у Європі захистити ЛГБТІ-осіб та групи від злочинів на ґрунті ненависті, включаючи насильство або мову ворожнечі, що прирівнюється до підбурювання до насильства, зокрема онлайн, або відмови належним чином розслідувати та переслідувати такі злочини, коли вони трапляються, часто у відповідь на намагання ЛГБТІ-осіб здійснити їхні права на свободу зібрань або свободу вираження поглядів.

43. Відмова або небажання співробітників правоохоронних органів та прокурорів запобігати, розслідувати та переслідувати акти насильства та інші дії кримінального характеру проти ЛГБТІ-осіб позбавляє ЛГБТІ-осіб основних прав людини, включаючи захист від нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження та покарання (розглядати разом з правом на відсутність дискримінації).⁶⁹ Відсутність захисту або відповідальності за такі акти насильства та інші злочинні дії створює атмосферу страху та небезпеки для ЛГБТІ-осіб. Це суттєво обмежує їхню участь у суспільному, соціальному та політичному житті держав-членів. Таку відмову або небажання потрібно також розуміти у ширшому європейському правовому та соціальному контексті звуження можливостей для обговорення, вираження та підтвердження прав людини ЛГБТІ-осіб. Водночас із нездатністю органів влади у деяких державах-членах належним чином розслідувати та переслідувати злочини на ґрунті ненависті проти ЛГБТІ-осіб, включаючи мову ворожнечі злочинного характеру, вони також, серед інших обмежень, забороняють публічні марші на підтримку ЛГБТІ, цензурують пов'язані з ЛГБТІ книги та маркують ЛГБТІ-видання як шкідливі для дітей.⁷⁰ У деяких країнах Європи є вищий ризик арешту та переслідування осіб за участь у мирній демонстрації

⁶⁷ «Ідентоба та інші проти Грузії», заява № 73235/12 (ЄСПЛ, 12 травня 2015 р.); «МС і АС проти Румунії» (МС and АС v. Romania), заява № 12060/12 (ЄСПЛ, 12 квітня 2016 р.); «Бейзарас та Левіцкас проти Литви», заява № 41288/15 (ЄСПЛ, 14 січня 2020 р.); «Оганезова проти Вірменії», заява № 71367/12, заява № 72961/12 (ЄСПЛ, 15 травня 2022 р.).

⁶⁸ «Алексєєв проти Росії» (Alekseyev v. Russia), заява № 4916/07, 25924/08 і 14599/09 (ЄСПЛ, 21 жовтня 2010 р.); «ГендерДок-М проти Молдови» (GenderDoc-M v. Moldova), заява № 9106/06 (ЄСПЛ, 12 червня 2012 р.); «Баєв та інші проти Росії», заява № 67667/09 (ЄСПЛ, 20 червня 2017 р.); «КАОС ГЛ проти Туреччини» (KAOS GL v. Turkey), заява № 4982/07 (ЄСПЛ, 22 листопада 2016 р.).

⁶⁹ «Ідентоба та інші проти Грузії», заява № 73235/12 (ЄСПЛ, 12 травня 2015 р.); «Сабаліч проти Хорватії» (Sabalic v. Croatia), заява № 50231/13 (ЄСПЛ, 14 січня 2021 р.).

⁷⁰ «Боротьба зі зростаючою ненавистю до ЛГБТІ-осіб у Європі» (Дос. № 15425 17 грудня 2021 року), Комітет Парламентської асамблеї Ради Європи з питань рівності та недискримінації; «Макате проти Литви» (Macate v. Lithuania), заява № 61435/19 (ЄСПЛ, 23 січня 2023 р.). ⁷⁰ Резолюція 2417 (2022) Парламентської асамблеї Ради Європи про боротьбу зі зростаючою ненавистю до ЛГБТІ-осіб у Європі, ухвалена Асамблеєю 25 січня 2022 року (3-тє засідання).

на підтримку ЛГБТІ, аніж за вчинення тяжких актів насильства стосовно учасників такої демонстрації.

44. Якщо не здійснюється розслідування та переслідування насильства стосовно ЛГБТІ-осіб, це часто є результатом упередженого ставлення та дискримінації. Проте це також може бути наслідком необізнаності, необґрунтованих припущень та непорозуміння. Хоча у деяких європейських країнах можна спостерігати позитивні приклади орієнтованої на ЛГБТІ підготовки співробітників правоохоронних органів,⁷¹ прокурорів та працівників судових органів, доступність та реалізація таких програм залишається нерівномірною у державах-членах. Доступні навчальні програми з урахуванням культурних особливостей, розроблені у співробітництві з ЛГБТІ-спільнотою та адаптовані до конкретних потреб співробітників правоохоронних органів⁷² та працівників системи кримінального правосуддя, можуть бути ефективним інструментом для запобігання та боротьби зі стереотипами та упередженнями стосовно ЛГБТ, а також для створення довіри серед ЛГБТІ-осіб. Без такої підготовки співробітники правоохоронних органів, прокурори та судді більш схильні підходити до інцидентів та злочинів проти ЛГБТІ-осіб через призму неправильних припущень, непорозуміння та упереджень.

⁷¹ Див. також Рада Європи, Джоанна Перрі та Пол Фрейні, *«Розслідування злочинів на ґрунті ненависті щодо ЛГБТІ: тренінг для покращення навичок поліцейських»* (Рада Європи, 2017).

⁷² У зв'язку з цим до співробітників правоохоронних органів можуть відноситися працівники в'язниць та інші наглядачі, якщо йдеться про підготовку та розвиток компетенцій щодо запобігання та боротьби з дискримінацією, мовою ворожнечі та насильством стосовно ЛГБТІ-осіб у місцях позбавлення волі, зокрема центрах утримання мігрантів та в'язницях. Див. також роботу Комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню (КЗК).

РЕКОМЕНДАЦІЇ

ЄКРН зазначає, що рівні та форми нетерпимості та дискримінації ЛГБТІ-осіб суттєво різняться між державами-членами Ради Європи. Наступні рекомендації, які також враховують результати роботи ЄКРН із моніторингу країн, слугують керівництвом для надання державам-членам допомоги із запобіганням та боротьбою з дискримінацією та нетерпимістю до ЛГБТІ-осіб у співробітництві з відповідними громадами з урахуванням конкретних труднощів і проблем у різних державах-членах.

ЄКРН рекомендує урядам держав-членів:

Загальні принципи

1. Надавати першочергове значення сприянню та досягненню рівності ЛГБТІ-осіб і боротьбі з дискримінацією та нетерпимістю до них, вживаючи усіх позитивних заходів, включаючи законодавство, адміністративні політики та національні стратегії чи плани дій, щоб забезпечити, що ЛГБТІ-особи знаходяться в безпеці, однаково захищені законом та можуть користуватися правами та свободами в тому ж обсязі, що й усі інші члени суспільства.
2. Забезпечити, що заходи для боротьби з дискримінацією та нетерпимістю до ЛГБТІ-осіб здійснюються на усіх адміністративних рівнях (місцевому/регіональному та національному), і сприяти залученню широкого кола суб'єктів з різних секторів суспільства, включаючи правову, соціальну, релігійну, освітню, культурну сфери та громадянське суспільство. Такі заходи також повинні боротися з наслідками гендерної нерівності та гендерно зумовленої шкоди. Політики, прийняті для підвищення гендерної рівності, повинні враховувати досвід лесбіянок, бісексуальних, трансгендерних та інтерсекс-жінок.
3. Забезпечити, що закони та політики про заборону злочинів на ґрунті ненависті та дискримінації передбачають ефективний захист ЛГБТІ-осіб, і утриматися від прийняття законів чи політик, які віктимізують, дискримінують ЛГБТІ-осіб або легітимізують ненависть до них.
4. Забезпечити, що усі ЛГБТІ-особи та групи можуть вільно, сміливо та без домагань чи нападів виражати погляди та мати доступ до інформації про їхні права та становище у суспільстві, і що вони повністю захищені поліцією та іншими відповідними органами.
5. Створити комплексну точну та надійну систему збору відповідних дезагрегованих даних про ЛГБТІ-осіб, дотримуючись міжнародних стандартів збору даних і забезпечуючи міжгалузевий ракурс та повагу до принципів конфіденційності, добровільної самоідентифікації та інформованої згоди. Дані потрібно збирати виключно для просування рівності ЛГБТІ-осіб та запобігання і боротьби з нетерпимістю та дискримінацією ЛГБТІ-осіб. Необхідна конкретна просвітницька діяльність для забезпечення, що будь-які дані, наскільки це можливо, є репрезентативними для усієї ЛГБТІ-спільноти, включаючи тих, хто може зазнавати множинних форм дискримінації, як-от ЛГБТІ-особи, які належать до спільнот ромів та кочовиків. Досвід лесбіянок, бісексуальних, трансгендерних та інтерсекс-осіб, зокрема тих, які ідентифікують себе жінками, необхідно правильно, адекватно та належно враховувати у процесі набору працівників.
6. Розробляти закони, політики, плани дій та інші засновані на фактах заходи, які визнають та відображають пережитий ЛГБТІ-особами досвід дискримінації, усвідомлюючи,

що такий досвід може формуватися, змінюватися або ускладнюватися іншими ключовими аспектами ідентичності або особистого досвіду, включаючи «расу», етнічне або національне походження, громадянство, гендер, інвалідність та релігію. Приймаючи такі комплексні та ефективні закони, політики та плани дій щодо ЛГБТІ-осіб, уряди повинні використовувати інтерсекційний підхід у їхній розробці, структурі та застосуванні, а також проводити періодичні огляди з метою моніторингу застосування такого підходу.

7. Забезпечити, що національне законодавство визначає та забороняє дискримінацію з приводу фактичної або передбачуваної сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності та статевих ознак, і що це покладає на державні органи обов'язок сприяти рівності ЛГБТІ-осіб та запобігати дискримінації при виконанні їхніх функцій. Заборона дискримінації — цивільна, адміністративна або кримінальна — повинна охоплювати усі сфери життя, включаючи освіту, працевлаштування, житло та охорону здоров'я. Органи влади повинні забезпечити, що антидискримінаційне законодавство поширюється на усіх ЛГБТІ-осіб, осіб, які сприймаються як ЛГБТІ, а також осіб, які зазнають дискримінації через їхній зв'язок з ЛГБТІ-особами чи групами.

8. Забезпечити розробку комплексної правової бази, включаючи положення цивільного, адміністративного та кримінального права, з метою ефективного запобігання мові ворожнечі проти ЛГБТІ, включаючи мову ворожнечі в інтернеті, та притягнення до відповідальності за мову ворожнечі злочинного характеру та інші злочини на ґрунті ненависті проти ЛГБТІ-осіб. Мова ворожнечі злочинного характеру та інші злочини на ґрунті ненависті проти ЛГБТІ-осіб не повинні каратися м'якше, ніж мова ворожнечі злочинного характеру та інші злочини на ґрунті ненависті, вмотивовані іншими ознаками.

9. Забезпечити, що національне кримінальне законодавство охоплює злочинні діяння з гомофобними мотивами, і що будь-який такий мотив може вважатися обтяжуючою обставиною при визначенні відповідного покарання.

10. Забезпечити, що закони, правила та політики, що застосовуються до інтернет-посередників, належним чином включають захист ЛГБТІ-осіб від дискримінації, мови ворожнечі та злочинів на ґрунті ненависті, враховуючи множинні та перехресні форми дискримінації.

Політики та інституційна координація

Національні стратегії забезпечення рівності ЛГБТІ та плани дій

11. Ухвалити, реалізувати та належним чином фінансувати національну стратегію забезпечення рівності або план дій з метою просування та досягнення рівності, а також для запобігання та боротьби з нетерпимістю і дискримінацією на ґрунті фактичної або передбачуваної сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності та статевих ознак.

12. Забезпечити, що будь-яка національна стратегія забезпечення рівності або план дій визначає конкретні заходи, як-от пропоновані закони, керівництво уряду, навчальні програми, фінансова підтримка та кампанії підвищення обізнаності громадськості, з метою запобігання мові ворожнечі та насильству на ґрунті ненависті стосовно представників ЛГБТІ, а також для досягнення справжньої рівності ЛГБТІ-осіб у всіх сферах життя, включаючи освіту, працевлаштування, житло та охорону здоров'я.

13. Забезпечити розробку, реалізацію та моніторинг будь-якої національної стратегії забезпечення рівності або плану дій у тісній взаємодії з відповідними представниками громадянського суспільства, включаючи ЛГБТІ-осіб.

14. Проводити проміжне та заключне засноване на фактах, незалежне та загальнодоступне оцінювання реалізації будь-якої національної стратегії забезпечення рівності або плану дій з метою коригування реалізації, у відповідних випадках, або розробки подальших стратегій з урахуванням отриманого досвіду і, за потреби, протидії новим загрозам для прав людини ЛГБТІ-осіб. Проміжне та заключне оцінювання повинне перевіряти ефективність національної стратегії забезпечення рівності або плану дій у боротьбі з множинними формами дискримінації, якої зазнають ЛГБТІ-особи.

Приватне та сімейне життя і права дітей

15. Забезпечити, що усі ЛГБТІ-особи ефективно користуються правом на приватне та сімейне життя, і що у сімейному праві або інших законах відсутня дискримінація з приводу фактичної або передбачуваної сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності або статевих ознак.

16. Забезпечити юридичне визнання та захист ЛГБТІ-осіб, а також рівний доступ пар, які зареєстрували свої одностатеві відносини, до прав та переваг, які мають особи у юридично визнаних різностатевих відносинах, включаючи права на майно, утримання та спадкування. Трансгендерні та інтерсекс-люди повинні мати право на правові відносини відповідно до їхнього юридично визначеного гендеру.

17. Забезпечити ефективну правову основу для визнання ЛГБТІ-партнерств та інших родинних зв'язків ЛГБТІ-осіб у транскордонних ситуаціях.

18. Забезпечити, що найкращі інтереси дитини мають першочергове значення у процесі розробки політики та у всіх адміністративних та судових рішеннях стосовно ЛГБТІ-дітей та дітей ЛГБТІ-осіб.

19. Забезпечити прийняття ефективних засобів захисту від дискримінації з приводу фактичної або передбачуваної орієнтації, гендерної ідентичності або статевих ознак при встановленні правових відносин між батьками та їхніми дітьми. Мета повинна полягати у забезпеченні рівного ставлення до ЛГБТІ-осіб, зокрема у:

- а) визначенні законних батьків дитини;
- б) встановленні, хто несе юридичну відповідальність за дитину, і хто має законне право приймати рішення щодо дитини;
- в) визначенні, з ким дитина буде жити або контактувати;
- г) зверненні щодо всиновлення;

20. Якщо у державах-членах дозволяється використовувати допоміжні репродуктивні технології, забороняти дискримінацію з приводу фактичної або передбачуваної сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності або статевих ознак при користуванні такими технологіями.

21. Забезпечити, що усі діти мають право вільно виражати свою сексуальну орієнтацію, гендерну ідентичність або статеві ознаки без дискримінації, зокрема у сфері освіти.

Заборона конверсійної практики

22. Забезпечити дотримання повної та ефективної законодавчої заборони усіх практик, включаючи їхнє рекламування, які спрямовані на зміну сексуальної орієнтації та/або гендерної ідентичності дітей, включаючи те, як діти виражають свою сексуальну орієнтацію та/або гендерну ідентичність.

23. Передбачити ефективні заходи, включаючи законодавчі заборони або професійні кодекси практики, для забезпечення, що жодна доросла особа не піддається недобровільним або примусовим практикам, метою яких є зміна їхньої сексуальної орієнтації та/або гендерної ідентичності, в тому числі способу вираження ними їхньої сексуальної орієнтації та/або гендерної ідентичності.

Юридичне визнання гендеру та доступ до гендерно підтверджуючих медичних послуг

24. Забезпечити, що національне законодавство гарантує швидкий, прозорий та доступний процес на основі чітких, точних та передбачуваних законів, за допомогою якого люди можуть отримати юридичне визнання гендеру, і що особи можуть змінити своє ім'я та дані про стать у всіх документах, що посвідчують особу, документах про соціальне страхування та інших офіційних документах. Держави-члени повинні забезпечити, що юридичне визнання гендеру доступне для інтерсекс-осіб.

25. Гарантувати, що отримання юридичного визнання гендеру не залежить від підкорення осіб образливим вимогам, як-от примусова стерилізація та/або медичні процедури; діагнози про психічні розлади; примусове розлучення або втрата родинних зв'язків, включаючи статус батьків; непропорційні фінансові витрати; або підтвердження так званого «реального досвіду» життя відповідно до їхньої гендерної ідентичності.

26. Якщо від людей вимагали проведення стерилізації як передумови для юридичного визнання гендеру, розглянути забезпечення компенсації відповідним особам.

27. Забезпечити, що національним законодавством передбачений чіткий та зрозумілий шлях отримання юридичного визнання гендеру особами, народження яких не було зареєстроване у державі-члені.

28. Вивчити варіанти усунення або зменшення вікових обмежень для юридичного визнання гендеру.

29. Розглянути впровадження додаткових гендерних категорій та проаналізувати необхідність додати гендерні маркери у документи, що посвідчують особу, документи про соціальне страхування та інші офіційні документи.

30. Забезпечити, що демедикалізація юридичного визнання гендеру не використовується для обмеження надання необхідних гендерно підтверджуючих медичних послуг особам, які хочуть здійснити медичний перехід. Держави-члени повинні забезпечити, наскільки це можливо, що трансгендерні особи можуть безпечно, доступно та своєчасно звернутися за необхідним гендерно підтверджуючим лікуванням.

31. забезпечити, що у національних правилах, що регулюють страхове покриття гендерно підтверджуючих медичних послуг, відсутня дискримінація з приводу фактичної або передбачуваної сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності або статевих ознак. Будь-яке обмеження страхового покриття гендерно підтверджуючих медичних послуг повинне поважати права на приватне життя, відсутність дискримінації та найкращий можливий стан здоров'я.

Інтерсекс-особи

32. Сприяти прийняттю комплексних, ефективних та стримувальних правових заходів, які забороняють проведення непотрібних хірургічних втручань (які часто називають операціями для «нормалізування статі») та інших нетерапевтичних методів лікування до того моменту,

коли інтерсекс-діти зможуть брати участь у прийнятті рішень за принципом добровільної та інформованої згоди. Національне законодавство повинне чітко визнавати право інтерсекс-осіб на фізичну недоторканність.

33. Пояснити, що соціальні установки або вподобання не є законним обґрунтуванням для проведення нетерапевтичних процедур над тілом інтерсекс-осіб.

34. Забезпечити, що якщо інтерсекс-особи зазнали медичних втручань без їхньої згоди, вони мають доступ до відповідної підтримки, включаючи подальше лікування та консультування, якщо це необхідно. Особи, які зазнали такого лікування, повинні мати повний доступ до їхніх медичних карток.

35. Якщо непотрібні хірургічні втручання або інше лікування застосовувалися до інтерсекс-осіб без їхньої добровільної та інформованої згоди, розглянути забезпечення компенсації для відповідних осіб.

36. Забезпечити належну підготовку усіх медичних працівників та політиків, зокрема студентів-медиків, яка наголошує, що інтерсекс-особи мають право на фізичну недоторканність та різноманіття. Уряди повинні забезпечити, що інтерсекс-особи, включаючи тих, які зазнають множинних форм дискримінації, та їхні представники відіграють ключову роль у розробці такої підготовки.

Притулок та біженці

37. Гарантувати, що згідно з національними законами про надання притулку ЛГБТІ-особи, які мають обґрунтовані побоювання переслідувань або неналежного поведіння через фактичну або передбачувану сексуальну орієнтацію, гендерну ідентичність або статеві ознаки, можуть просити й, у відповідних випадках після індивідуального оцінювання ризиків, отримати статус біженця. Держави-члени повинні утриматися від відмови у наданні притулку на тій підставі, що ЛГБТІ-особи у разі повернення до країни їхнього походження могли б уникнути переслідування або неналежного поведіння, приховавши свою сексуальну орієнтацію, гендерну ідентичність або статеві ознаки.

38. Забезпечити, що ЛГБТІ-особи отримують належну підтримку у процесі надання притулку, і що вони не зазнають неналежних або образливих оцінок достовірності, які порушують їхню гідність, виступають дискримінацією або піддають таких осіб принизливому поведінню. Сюди відноситься, але не обмежується цим, психіатричне обстеження; неналежне, сексуалізоване або стереотипне опитування; вимагання або приймання матеріалів відвертого характеру для підтвердження того, що особа є представником ЛГБТІ; або виведення непропорційних висновків із нездатності заявника з самого спочатку вказати про ЛГБТІ-фобічний мотив для їхнього переслідування чи неналежного поведіння.

39. Організувати підготовку з метою забезпечення, що державні службовці, які опрацьовують та приймають рішення щодо клопотань про надання притулку, мають достатньо знань для компетентної взаємодії з ЛГБТІ-особами з урахуванням культурної специфіки та без стереотипних припущень.

40. Забезпечити, що під час очікування рішення щодо клопотання про надання притулку ЛГБТІ-особи мають доступ до безпечного житла, в якому вони не зазнають дискримінації від органів влади чи інших мешканців. Уряди повинні, наскільки це можливо, поважати гендерну ідентичність шукачів притулку, включаючи вираження гендерної ідентичності, наприклад шляхом забезпечення належної медичної допомоги, житла та документів, що посвідчують особу.

Запобігання

Інформаційно-просвітницькі кампанії або програми щодо рівності ЛГБТ

41. Просувати, проводити або підтримувати (наприклад, шляхом фінансової допомоги) інформаційно-просвітницькі кампанії або програми, в тому числі у співробітництві з громадянським суспільством, органами з питань рівності та ЛГБТІ-особами, для підвищення обізнаності та розуміння проблем рівності ЛГБТ-осіб серед широкої громадськості. Держави-члени повинні забезпечити належну інклюзивність усіх ЛГБТІ-осіб, включаючи лесбіянок, бісексуальних, трансгендерних та інтерсекс-жінок, а також ЛГБТІ-осіб, які можуть зазнавати множинних форм дискримінації.

Підготовка медійників

42. Закликати державні органи регулювання діяльності медіа організовувати тренінги для медійників щодо правових та інших стандартів рівності ЛГБТІ-осіб та щодо боротьби з мовою ворожнечі проти ЛГБТІ з метою дотримання таких стандартів, зокрема в електронних медіа. Держави-члени повинні забезпечити, що національне законодавство, яке регулює ЗМІ, забороняє дискримінацію на підставі фактичної або передбачуваної сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності або статевих ознак.

Запобігання та боротьба з ЛГБТІ-фобією у сфері освіти та через навчання

43. Сприяти інклюзивності ЛГБТІ-студентів на усіх рівнях освіти у взаємодії з представниками зі сфери освіти та ЛГБТІ-спільноти. Це повинне включати розробку механізмів та рекомендацій про те, як педагоги та керівники можуть запобігати, розслідувати та усувати насильство, булінг і домагання до ЛГБТІ-студентів, а також прийняття політики нульової терпимості до таких дій у сфері освіти.

44. Розробляти відповідне навчання для педагогів, зокрема на етапі здобуття фахової освіти, а також для вчителів, викладачів та керівників з метою забезпечення, що вони мають достатні знання та компетенцію, щоб усвідомити та задовольнити потреби ЛГБТІ-студентів.

45. Забезпечити, що навчальні плани на усіх рівнях освіти, включаючи всебічне статеве виховання, враховують проблеми ЛГБТІ-осіб у делікатний, відповідний віку та зрозумілий спосіб. Обговорення проблем ЛГБТІ-осіб повинне ґрунтуватися на фактах та приділяти особливу увагу рівності, різноманіттю та інклюзивності. Органи влади повинні скасувати будь-які закони або політики, які забороняють розповсюджувати серед студентів матеріали, що містять інформацію про ЛГБТІ.

46. Забезпечити, наскільки це можливо, що трансгендерні та інтерсекс-студенти мають доступ до освітніх послуг, включаючи позакласну роботу та заклади, відповідно до їхньої гендерної ідентичності.

Інклюзивний відбір працівників та робочі місця

47. Впровадити ефективні заходи, які забороняють дискримінацію ЛГБТІ-осіб і сприяють різноманіттю та інклюзивності у сфері працевлаштування, включаючи кадрову політику, умови працевлаштування, політику збереження даних, можливості кар'єрного росту, дисциплінарні процедури та звільнення.

48. Заохочувати працівників державного та приватного сектору розробляти та впроваджувати політики або кодекси поведінки, спрямовані на запобігання та боротьбу з нетерпимістю і дискримінацією ЛГБТІ-осіб у доступі до працевлаштування та на робочому

місці, включаючи трансгендерних осіб і тих, які знаходяться в процесі медичного або соціального переходу.

Кодекси поведінки у політичній сфері та медіасекторі

49. Сприяти прийняттю кодексів поведінки парламентами та іншими політичними виборними органами, які, дотримуючись відповідального здійснення свободи вираження поглядів, відмовляються від мови ворожнечі проти ЛГБТІ-осіб.

50. Заохочувати політичні партії та окремих політичних діячів, зокрема тих, які знаходяться на керівних посадах, активно протидіяти мові ворожнечі проти ЛГБТІ-осіб, особливо за допомогою контраргументації, та повністю дотримуватися принципів і правил Хартії європейських політичних партій на підтримку нерасистського та інклюзивного суспільства, схваленої Парламентською асамблеєю Ради Європи.

51. Заохочувати прийняття друкованими та електронними медіа, включаючи інтернет-видання, кодексів поведінки, що протидіють мові ворожнечі на адресу ЛГБТІ-осіб або їхніх прибічників.

Захист

Свобода вираження поглядів, свобода зібрань та свобода об'єднання

52. Забезпечити, що усі ЛГБТІ-особи в повному обсязі та рівно користуються правами на свободу вираження поглядів, зібрань та об'єднання, що дозволяє їм публічно виражати та обговорювати сексуальну орієнтацію, гендерну ідентичність або статеві ознаки.

53. Дозволяти та захищати мирні публічні акції, включаючи марші, протести та демонстрації, які відстоюють права людини ЛГБТІ-осіб. Уряди повинні скасувати будь-які закони або адміністративні практики, що забороняють чи обмежують без законної та поважної причини право ЛГБТІ-осіб на участь у таких публічних акціях, або які мають менш прихильне ставлення до них, ніж до інших законних маршів, протестів чи демонстрацій, які не пов'язані з правами людини ЛГБТІ-осіб.

54. Вжити належних заходів, включаючи надання відповідного захисту поліцією, для забезпечення, що ЛГБТІ-особи можуть здійснювати свої права на свободу вираження поглядів, зібрань та об'єднання. Такий захист повинен поширюватися на осіб, які виступають за рівність ЛГБТІ-осіб, і постачальників послуг, які сприяють здійсненню прав людини ЛГБТІ-осіб.

55. Скасувати будь-які закони або адміністративні правила, що забороняють або обмежують публікування матеріалів лише тому, що вони містять інформацію про ЛГБТІ. Будь-які рішення про законодавче обмеження доступу до опублікованих матеріалів, включаючи застосування вікових обмежень, не повинні містити дискримінацію з приводу фактичної або передбачуваної сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності або статевих ознак.

56. Забезпечити, що служби підтримки постраждалих, включаючи телефони довіри, системи повідомлення про інциденти, юридичні та інші консультаційні послуги та притулки для постраждалих, доступні для належної взаємодії з ЛГБТІ-особами, постраждалими від дискримінації, мови ворожнечі та злочинів на ґрунті ненависті, або що вони повністю інклюзивні для ЛГБТІ-осіб. Персонал, який надає такі послуги, повинен мати відповідну підготовку та фінансування для надання підтримки, включаючи навчання про життєвий

досвід лесбіянок, бісексуальних, трансгендерних та інтерсекс-жінок, а також ЛГБТІ-осіб, які зазнають множинних форм дискримінації.

Органи з питань рівності та громадянське суспільство

57. Забезпечити, що повноваження органів з питань рівності поширюються на дискримінацію з приводу фактичної або передбачуваної сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності або статевих ознак. Органи з питань рівності повинні мати такі ж повноваження, ресурси та обов'язки щодо забезпечення ефективного захисту прав людини ЛГБТІ-осіб, які вони мають стосовно прав людини інших груп в межах їхніх повноважень, включаючи право надавати рекомендації та контролювати їхнє виконання.

58. Забезпечити, що громадські організації, які відстоюють права людини ЛГБТІ-осіб, можуть реєструватися та функціонувати без дискримінації, а також гарантувати, що такі організації та правозахисники, які відстоюють рівність ЛГБТІ, мають ефективний захист від дискримінації, мови ворожнечі, злочинів на ґрунті ненависті та образливого або обтяжливого судового процесу.

Розслідування, кримінальне переслідування та заходи процесуального права

59. Прийняти та забезпечити виконання кодексів поведінки для урядовців та інших відповідних державних службовців, які чітко забороняють використання мови, що підбурює, сприяє, поширює або виправдовує насильство, ненависть або дискримінацію ЛГБТІ-осіб або людей, пов'язаних з ЛГБТІ-особами, і сприяти використанню, за потреби, контраргументів та альтернативних висловлювань для протидії цьому. Щодо мови, що виправдовує або спонукає до насильства та ненависті до ЛГБТІ-осіб, включаючи мову, мотивовану перекресними підставами, потрібно проводити розслідування та кримінальне переслідування відповідно до національних положень про мову ворожнечі.

60. Забезпечити, що вчинені проти ЛГБТІ-осіб злочини на ґрунті ненависті ефективним чином розслідуються та переслідуються. Правоохоронні органи та органи прокуратури повинні прийняти керівні принципи щодо обліку та розслідування таких правопорушень.

61. Забезпечити, що мова ворожнечі, яка поширюється в інтернеті та мотивована упередженнями проти ЛГБТІ-осіб, карається так само, як і кримінальні правопорушення, які вчиняються не в мережі, і що мова ворожнечі проти ЛГБТІ-осіб в інтернеті належним чином вирішується шляхом ефективного розслідування, переслідування та інших відповідних заходів.

62. Підтримувати навчання та розвивати компетенції правоохоронних органів⁷³, прокурорів та суддів щодо запобігання та боротьби з дискримінацією ЛГБТІ-осіб, включаючи множинні форми дискримінації, мовою ворожнечі та злочинами на ґрунті ненависті у співробітництві та за погодженням з відповідними представниками громадянського суспільства, включаючи ЛГБТІ-організації, та органами з питань рівності.

⁷³ Для цілей саме цієї рекомендації до співробітників правоохоронних органів можуть відноситися працівники в'язниць та інші наглядачі, якщо йдеться про підготовку та компетенції щодо запобігання та боротьби з дискримінацією, мовою ворожнечі та насильством стосовно ЛГБТІ-осіб у місцях позбавлення волі.

63. Забезпечити, що у разі вчинення злочину проти ЛГБТІ-осіб, тих, які сприймаються представниками ЛГБТІ, або осіб, пов'язаних з ЛГБТІ-особами, з самого початку вивчається можливість того, що він був мотивований упередженнями проти ЛГБТІ-осіб, яка є невіддільною частиною розслідування.

64. Забезпечити ефективну, доступну та міжсекторальну підтримку для постраждалих та свідків задля повідомлення про злочини на ґрунті ненависті стосовно ЛГБТІ-осіб. Органи влади повинні вжити заходів для формування довіри з метою посилення співробітництва між поліцією та ЛГБТІ-особами, в тому числі шляхом сприяння розширенню діалогу (наприклад, регулярні зустрічі, співробітники зі зв'язків з громадами) між ЛГБТ-особами та правоохоронними органами.

ПЕРЕЛІК ЛІТЕРАТУРИ

Рада Європи

Комісар з прав людини

- «Дискримінація за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності в Європі», 2-е видання (видавництво Ради Європи, 2011 р.)
- «Права людини та гендерна ідентичність», (CommDH/IssuePaper(2009), видавництво Ради Європи, 2009)
- «Права людини та інтерсекс-особи — тематичний документ» (видавництво Ради Європи, 2015)
- Коментар щодо прав людини «Комплексна сексуальна освіта захищає дітей і допомагає будувати безпечніше, інклюзивне суспільство» (21 липня 2020 року)
- Коментар щодо прав людини «Лікувати нічого: припинення так званої «конверсійної терапії» для ЛГБТ-осіб» (16 лютого 2023 року)
- Коментар щодо прав людини «Для покращення захисту ЛГБТІ-шукачів притулку у Європі потрібна відкритість» (Рада Європи, 11 жовтня 2018 року)
- Коментар щодо прав людини «Гордість проти приниження: політичне маніпулювання гомофобією та трансфобією у Європі» (16 серпня 2021 року)

Комітет міністрів

- Рекомендації CM/Rec(2010)5 про заходи з боротьби проти дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності
- Стратегія Ради Європи з прав дитини (2022–2027) (Рада Європи, 2022)
- «Виконання Рекомендації CM/Rec(2010)5 про заходи з боротьби проти дискримінації за ознаками сексуальної орієнтації або гендерної ідентичності — тематичний звіт про юридичне визнання гендеру у Європі», GT-ADI-SOGI(2022)7, Керівний комітет Ради Європи з антидискримінації, розмаїття та інклюзії (CDADI), Робоча група з питань сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності, гендерного самовираження та статевих ознак (GT-ADI-SOGI)

Конгрес місцевих та регіональних органів влади

- Резолюція 380(2015) про гарантування прав лесбіянок, геїв, бісексуалів і трансгендерів (ЛГБТ): відповідальність міст і регіонів Європи

- Резолюція 470(2021) про захист ЛГБТІ-осіб у контексті зростання мови ворожнечі та дискримінації ЛГБТІ: роль місцевих і регіональних органів влади

Європейська комісія проти расизму та нетерпимості (ЄКРН)

- Річний звіт про діяльність ЄКРН за період з 1 січня по 31 грудня 2021 року (2021)
- Глосарій ЄКРН, <https://www.coe.int/en/web/european-commission-against-racism-and-intolerance/ecri-glossary>
- Висновок ЄКРН про поняття «расизація», прийнятий на 87-му пленарному засіданні ЄКРН 8 грудня 2021 року

Європейська Комісія за демократію через право (Венеціанська комісія)

- Висновок щодо сумісності з міжнародними стандартами прав людини закону LXXIX про внесення змін до деяких законів про захист дітей, Висновок №1059 / 2021 CDL-AD(2021)050, прийнятий на 129-му пленарному засіданні (Венеція/онлайн, 10–11 грудня 2021 року)
- Висновок про проблему заборони так званої «пропаганди гомосексуальності» з огляду на нещодавно прийняте законодавство у деяких державах-членах Ради Європи, Висновок 707 / 2012 CDL-AD(2013)022, прийнятий на 95-му пленарному засіданні (Венеція, 14–15 червня 2013 року).

Європейський комітет із соціальних прав

- «Міжнародний центр юридичного захисту прав людини (INTERIGHTS) проти Хорватії», скарга № 45/2007 (2009)
- «Transgender Europe та ILGA-Europe проти Чеської Республіки», скарга № 117/2015 (2018)

Європейський суд з прав людини

- «Адріан Коман та інші проти Румунії», заява № 2663/21 (ЄСПЛ, повідомлено 9 лютого 2021 р.)
- «Алексєєв проти Росії», заява № 4916/07, 25924/08 і 14599/09 (ЄСПЛ, 21 жовтня 2010 р.)
- «АМ та інші проти Росії» (AM and Others v. Russia), заява № 47220/19 (ЄСПЛ, 6 липня 2021 р.)
- «А.П., Гарсон і Ніко проти Франції» (A.P., Garçon and Nicot v. France), заява № 79885/12 (ЄСПЛ, 6 квітня 2017 р.)
- «Банчковський та інші проти Польщі», заява № 1543/06 (ЄСПЛ, 3 травня 2007 р.)
- «Баєв та інші проти Росії», заява № 67667/09 (ЄСПЛ, 20 червня 2017 р.)

- «Бейзарас та Левіцкас проти Литви», заява № 41288/15 (ЄСПЛ, 14 січня 2020 р.)
- «Бугучану та інші проти Румунії», заява № 20081/19 та 20 (ЄСПЛ, 23 травня 2023 р.)
- «Даджен проти Сполученого Королівства», заява № 7525/7 (ЄСПЛ, 22 жовтня 1981 р.)
- «Федотова та інші проти Росії», заява № 40792/10, 30538/14 і 43439/14 (ЄСПЛ, 17 січня 2023 р.)
- «ГендерДок-М проти Молдови», заява № 9106/06 (ЄСПЛ, 12 червня 2012 р.)
- «Гудвін проти Сполученого Королівства», заява № 28957/95 (ЄСПЛ, 11 липня 2002 р.)
- «Ідентоба та інші проти Грузії», заява № 73235/12 (ЄСПЛ, 12 травня 2015 р.)
- «КАОС ГЛ проти Туреччини», заява № 4982/07 (ЄСПЛ, 22 листопада 2016 р.)
- «Карнер проти Австрії», заява № 40016/98 (ЄСПЛ, 24 липня 2003 р.)
- «М проти Франції», заява № 42821/18 (ЄСПЛ, 19 травня 2022 р.)
- «Макате проти Литви», заява № 61435/19 (ЄСПЛ, 23 січня 2023 р.)
- «МС і АС проти Румунії», заява № 12060/12 (ЄСПЛ, 12 квітня 2016 р.)
- «Оганезова проти Вірменії» (*Oganezova v. Armenia*), заява № 71367/12, заява № 72961/12 (ЄСПЛ, 15 травня 2022 р.)
- «Оліарі та інші проти Італії», заява № 18766/11 та № 36030/11 (ЄСПЛ, 21 липня 2015 р.)
- «ОМ проти Угорщини», заява № 9912/15 (ЄСПЛ, 5 липня 2016 р.)
- «РВ і JS проти Австрії», заява № 18984/02 (ЄСПЛ, 22 жовтня 2010 р.)
- «Сабаліч проти Хорватії», заява № 50231/13 (ЄСПЛ, 14 січня 2021 р.).
- «Салгейру да Сілва Мута проти Португалії», заява № 33290/96 (ЄСПЛ, 21 грудня 1999 р.)
- «Шальк і Конф проти Австрії», заява № 30141/04 (ЄСПЛ, 22 листопада 2010 р.)
- «Тадеуччі та Макколл проти Італії», заява № 51362/09 (ЄСПЛ, 30 червня 2016 р.)
- «Х та інші проти Австрії», заява № 19010/07 (ЄСПЛ, 19 лютого 2013 р.)
- «Х та Y проти Румунії», заява № 2145/16 (ЄСПЛ, 19 січня 2021 р.)
- «Х, Y та Z проти Сполученого Королівства», заява № 21830/93 (ЄСПЛ, 22 квітня 1997 р.)

- Інформаційні бюлетені про *гомосексуальність: кримінальні аспекти, проблеми сексуальної орієнтації та гендерна ідентичність*, Європейський суд з прав людини, пресслужба (вебсайт Європейського суду з прав людини), <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=press/factsheets&c>
- Тематичні інформаційні бюлетені Департаменту виконання рішень Європейського суду з прав людини про права ЛГБТІ-осіб <https://rm.coe.int/thematic-factsheet-lgbti-eng/1680a3b2d7>.

Парламентська асамблея

- Резолюція 2048 (2015) Парламентської асамблеї Ради Європи про дискримінацію трансгендерних людей у Європі, ухвалена Асамблеєю 22 квітня 2015 року (15-те засідання)
- Резолюція 2191 (2017) Парламентської асамблеї Ради Європи про сприяння забезпеченню прав людини та ліквідацію дискримінації інтерсекс-осіб, ухвалена Асамблеєю 12 жовтня 2017 року (35-те засідання)
- Резолюція 2191 (2017) Парламентської асамблеї Ради Європи про сприяння забезпеченню прав людини та ліквідацію дискримінації інтерсекс-осіб, ухвалена Асамблеєю 12 жовтня 2017 року (35-те засідання)
- Резолюція 2239 (2018) Парламентської асамблеї Ради Європи про приватне та сімейне життя: досягнення рівності незалежно від сексуальної орієнтації, ухвалена Асамблеєю 10 жовтня 2018 року (33-те засідання)
- Комітет з питань рівності та недискримінації, Доповідач: Фурат Бен Чиха, *«Боротьба зі зростаючою ненавистю до ЛГБТІ-осіб у Європі»* (Дос. №15425, 17 грудня 2021 р.)
- Резолюція 2417 (2022) Парламентської асамблеї Ради Європи про боротьбу зі зростаючою ненавистю до ЛГБТІ-осіб у Європі, ухвалена Асамблеєю 25 січня 2022 року (3-тє засідання)

Публікації Ради Європи

- Джоанна Перрі та Пол Фрейні, *«Розслідування злочинів на ґрунті ненависті щодо ЛГБТІ: тренінг для покращення навичок поліцейських»* (Рада Європи, 2017)
- *«Безпека у школі: заходи реагування сектору освіти на насильство, що ґрунтується на сексуальній орієнтації, гендерній ідентичності/самовираженні або статевих характеристиках, у Європі»* (Рада Європи, 2018)

Європейський Союз

Суд Європейського Союзу

- Рішення від 2 грудня 2014 року, «*A, B і C проти державного секретаря з питань юстиції та безпеки*», C148/13 до C150/13, EU:C:2014:2406
- Рішення від 5 червня 2018 року, *Коман*, C673/16, EU:C:2018:385
- Рішення від 25 січня 2018 року, «*Ф. проти Служби імміграції та громадянства*», C473/16, EU:C:2018:36
- Рішення від 14 грудня 2021 року, *V.M.A.*, C490/20, EU:C:2021:1008

Європейська комісія

- *Закон про дискримінацію за сексуальною орієнтацією поза ринком праці* (Офіс публікацій Європейського Союзу, 2020)
- «Спеціальний «Євробарометр 493» — Дискримінація в Європі: звіт» (Європейська комісія, 2019)
- «Рівність прав транс- та інтерсекс-осіб у Європі — порівняльний аналіз» (Офіс публікацій Європейського Союзу, 2018)

Європейський парламент

- Аліна Трифоніду та Роберт Вінтем'ют, «*Перешкоди для вільного пересування ЛГБТ-сімей в ЄС: дослідження на вимогу Комітету з питань петицій*» (Європейський Союз, 2021)
- «*Заборони конверсійної «терапії»: ситуація в обраних Державах-учасниках ЄС*», брифінг Європейського парламенту (Європейський Союз, 2022)
- Резолюція Європейського парламенту від 14 лютого 2019 року про права інтерсекс-осіб (2018/2878(RSP))

Агентство з основних прав (FRA),

- EU-LGBTI: довгий шлях до рівності ЛГБТІ, Люксембург, видавництво Європейського Союзу (2020)

Національне законодавство та прецедентне право

- Конституційний суд Болгарії, конституційна справа №3/2018, постанова №13 (27 липня 2018 року)
- Законопроект №301/1995 (березень 2023 року), Словаччина

- Омнібусний законопроект Т/9934 (травень 2020), ст. 3, Угорщина

Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР)

- Марі-Енн Вальфорт, «ЛГБТІ у країнах ОЕСР: огляд», робочі документи ОЕСР із соціальних питань, зайнятості та міграції, № 198 (2017, видавництво ОЕСР, Париж)

Організація Об'єднаних Націй (ООН)

- Спеціальний доповідач з питань катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, *Звіт Спеціального доповідача про катування та інші жорстоке, нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження та катування*, UN Doc. № A/HRC/31/57 (5 січня 2016 р.)
- Доповідь Незалежного експерта із питання про захист від насильства та дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності, «Практика так званої «конверсійної терапії», UN Doc. № A/HRC/44/53 (1 травня 2020 р.)
- ЮНЕСКО, «Міжнародне технічне керівництво з сексуальної освіти: підхід, заснований на фактах», (ЮНЕСКО, 2018) <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000260770>
- Керівні принципи з міжнародного захисту № 9 Верховного комісара Організації Об'єднаних Націй у справах біженців: заяви про надання статусу біженця на підставі сексуальної орієнтації та/або гендерної ідентичності в контексті статті 1A(2) Конвенції 1951 року та/або Протоколу до неї 1967 року про статус біженців, HCR/GIP/12/09 (УВКБ ООН) (23 жовтня 2012 року)

Секретаріат ЄКРН
Генеральний Директорат з питань демократії та
людської гідності
Ради Європи
тел.: +33 (0) 3 90 21 46 62
Е-мейл: ecri@coe.int

www.coe.int/ecri

PREMS 103823

UA

www.coe.int

Рада Європи є провідною організацією з прав людини на континенті. Вона об'єднує 46 держав-членів, включаючи всі країни-члени Європейського Союзу. Усі держави-члени Ради Європи підписали Європейську конвенцію з прав людини — договір, створений для захисту прав людини, демократії та верховенства права. Європейський суд з прав людини здійснює нагляд за виконанням положень Конвенції у державах-членах.

Співфінансується
Європейським Союзом

Европейський Союз

COUNCIL OF EUROPE

CONSEIL DE L'EUROPE

Співфінансується
та впроваджується
Радою Європи